

Рей Бредбері

**КУЛЬБАБОВЕ
ВИНО**

 **Богдан**

*Волтерові А. Бредбері —
не дядькові, не двоюрідному
братові, але, поза всяким
сумнівом, видавцеві й другові*

Був тихий ранній ранок, і містечко, ще оповите темрявою, безтурботно спочивало. У повітрі вчувалося літо, і вітрець віяв по-літньому, і все навколо повільно й розмірено дихало теплом. Досить було встати з ліжка й визирнути у вікно, щоб побачити: це ж і є початок справжнього вільного життя, перший ранок літа.

Дванадцятирічний Дуглас Сполдінг, щойно прокинувшись, залюбки віддався неквапному плинові літнього ранку. Він лежав у склепінчастій кімнатці на третьому поверсі, відчуваючи, як ця найвища в містечку вежа, линучи у високості за червневим вітерцем, наснажує його незмірною силою. Увечері, коли в'язи, дуби й клени зливалися в суцільну масу, він, мов променем маяка, обводив поглядом те колихливе темне море. А тепер...

— Ох ти ж!.. — прошепотів Дуглас.

Попереду було ціле літо, безліч днів, безліч цифр у календарі. І він уявив собі, як його руки снують на всі боки, наче в бога Шіви з книжок про далекі мандри, зриваючи з дерев недо-стигли яблука, персики, чорні, як ніч, сливи. Як

він порине в ліс, у чагарі, в річку. Як утішатиметься холодом за вкритими памороззю дверима льодовні. І як радітиме, смажачись у бабусиній кухні разом з численними курчатами...

А тепер на нього чекало звичне діло.

Раз на тиждень йому дозволяли ночувати не в будиночку поряд, разом з батьком, матір'ю та меншим братом Томом, а вибиратися темними крученими сходами сюди, в дідову вежу, і спати в цій оселі чародія серед громовиць і примар, щоби прокинутись удосвіта, поки ще не задзвеніли на вулицях молочні пляшки, і взятися до свого заповітного чаклування.

Він став у темряві перед відчиненим вікном, набрав у груди повітря і чимдуж дмухнув.

Вуличні ліхтарі миттю згасли, наче свічки на шоколадному торті до дня народження. Він дмухнув ще й ще раз, і в небі почали зникати зірки.

Дуглас усміхнувся. Тоді показав пальцем.

Отам і отам. А тепер отут і отут...

На оповитій вранішнім серпанком вулиці прорізалися жовті прямокутники — люди вмикали світло в будинках. І ось уже на цілі милі довкруг засвітилися незліченні вікна.

— Усі позіхніть! Усі вставайте!

Внизу прокинувся до життя великий будинок.

— Дідусю, виймай зі склянки свої зуби! — Дуглас почекав, даючи дідові час. — Бабусю й прабабусю, смажте млинці!

Легенький протяг поніс по коридорах теплий дух смаженого тіста, і в кімнатах будинку

заворушилися усі його тимчасові пожилці — тітки, дядьки, двоюрідні брати й сестри, що зїхалися на літо.

— Вулице Старих Людей, прокидайся! Міс Гелен Луміс, полковнику Фрїйлі, місіс Бентлі! Прокашляйтесь, уставайте, приймайте свої таблетки, не баріться! Містере Джонас, запрягайте конячину, вивозьте свій фургон і гайда по мотлох!

По той бік яру, що врізався в містечко, розплющили свої драконячі очі похмурі особняки. Невдовзі на ранковій вулиці виїдуть своєю електричною Зеленою машиною дві бабусі, махаючи руками до кожного зустрічного собаки.

— Містере Трїдден, ану, бігом до трамвайного депо!

І незабаром річищами брукованих вулиць попливе трамвай, розкидаючи над собою гарячі блакитні іскри.

— Джоне Гафф і Чарлі Вудмен, ви готові? — пошепки спитав Дуглас, звертаючись до вулиці Дітей. — Готові? — Це вже до бейсбольних м'ячів, намоклих у густій траві на заросених лужках, до мотузяних гойдалок, що нерухомо звисали з дерев.

— Мамо, тату, Томе, прокидайтеся!

Тихенько задзвонили будильники. Лунко забамкав годинник на міській ратуші. Немов від помаху Дугласової руки, з дерев із щебетанням пурхнуло птаство. А він, диригуючи своїм оркестром, показав на східний небокрай.

І з-за обрію з'явилося сонце.

Дуглас склав руки на грудях і всміхнувся, мов справжній чудодій. «Отож-бо, — подумав він. — Досить було мені звеліти — і всі підхопилися, всі забігали. Літо буде чудове».

І він наостанок клацнув пальцями до містечка.

Рвучко розчинилися двері будинків — люди виходили надвір.

Літо 1928 року почалося.



Ідучи того ранку лужком, Дуглас Сполдінг наразився на павутинку. Невидима в повітрі нитка торкнулась його чола й безгучно урвалася.

І хоч яка незначуца була та пригода, він збагнув: цей день відрізнятиметься від інших. Відрізнятиметься ще й тому, що є дні, які складаються із самих запахів, коли ти відчуваєш цілий світ нюхом, удихаючи й видихаючи його крізь ніс, — так пояснював батько, везучи Дугласа та його десятирічного братика Тома машиною за місто. А в інші дні, сказав він, можна тільки вухом почути, як гримить і бринить Усе-світ. Є такі дні, що їх треба куштувати на смак, і такі, що краще відчутні на дотик. Випадають і такі, які належить сприймати всіма чуттями разом. А оце сьогодні, кивнув головою батько, пахне так, неначе десь там за пагорбами звечора не знати як виріс великий сад і сповнив усю околицю свіжими теплими пахоцями. У повітрі вчувається дощ — але на небі не видно й хмаринки. Здається, ген серед лісу ось-ось

розляжеться сміх якогось таємничого зайди — але там стоїть тиша...

Дуглас пильно видивлявся на краєвид, що пропливав обабіч дороги. Він не вчував ні пахоців саду, ні близького дощу, бо знав, що без яблунь чи хмар не може бути ні того, ні того. А що там за таємничий зайда міг сміятися у лісі?..

Та все одно, — і Дугласа аж дроз проїняв, — цей день, не знати чому, був якийсь особливий.

Машина зупинилася в самому осередку тихого лісу.

— Ану, хлопці, вгамуйтеся.

Вони штурхали один одного ліктями.

— Гаразд, тату.

Усі троє вилізли з машини і, прихопивши голубі бляшані відра, зійшли з глухого розгрозлого путівця у вологий дух, що лишився після недавнього дощу.

— Шукайте бджіл, — сказав батько. — Бджоли завжди в'ються коло ягід, як хлопчиська коло кухні. Правда ж, Дуг?

Дуглас здригнувся й підвів голову.

— Знову ти хтозна-де, — мовив батько. — Отямся. Ходімо з нами.

— Гаразд, тату.

І вони рушили лісом — попереду батько, дуже високий і ставний, за ним слід у слід ступав Дуглас, а слідком за братом дріботів зовсім малий на зріст Том. Вони піднялися на невеликий пагорбок і подивились уперед.

— Онде, бачите, — показав рукою батько, — ген там оселя великих і лагідних літніх вітрів.

Вони гуляють по тих зелених глибинах, невидимі, мов примарні кити.

Дуглас швидко позирнув туди, нічого не побачив і відчув себе ошуканим — батько, так само, як і дідусь, завжди говорив загадками. А проте... А проте... Дуглас завмер і прислухався.

«Атож, щось таки має статися, — подумав він. — Я це знаю!»

— А осьде папороть, що зветься венерині коси. — Батько простував далі, і бляшане відро в його руці раз у раз побрязкувало. — А оце відчуваєте? — Він посовав ногою по землі. — Ця листяна подушка накопичувалася з мільйон років. Подумайте-но, скільки треба було листя, щоб вона стала така м'яка.

— Ох ти ж, я ступаю, наче індіанець, — озвався Том. — Ані шелесне.

Дуглас і собі помацав ногою землю, але не відчув її пружкості, бо весь час сторожко дослухався. «Нас оточили! — думав він. — Щось таки станеться. Але що?.. — Він спинився. — Ану, виходьте, хто й де б ви не були!» — подумки гукнув він.

Том та батько простували далі по безгучній м'якій землі.

— А ось найкраще у світі мереживо, — тихо мовив батько. І показав рукою нагору, де крони дерев перепліталися з небом чи, може, то небо впліталось в них, хтозна. Та так чи так, а це зелено-блакитне мереживо існувало, і батько всміхався, і досить було придивитися, щоб добачити, як ліс і далі невпинно плете його, мов великий

гомінкий верстат. Батько стояв невимушено, говорив про се й про те, і мова його линула вільно й жваво. Раз у раз він сам сміявся зі своїх слів, і це ще дужче пожвавлювало його розповідь. Він любить дослухатися до тиші, казав батько, якщо можна до неї дослухатися; адже серед тиші випадає почути, як у повітрі, що аж кишить бджолами — слово честі, просто-таки кишить! — легко сіється донизу пилок диких квітів. А онде, прислухайтеся, за отими деревами — там гучить справжній водоспад пташиного щебетання!

«Ось воно, — подумав Дуглас, — наближається! Суне просто на мене! А я його не бачу! Ось уже зовсім близько, десь тут!»

— А ось і брусниці! — сказав батько. — Дивіться, нам пощастило.

«Не треба!» — аж зайшовся мовчазним криком Дуглас.

Але Том та батько нахилились і встромили руки в шурхітливі кущики. Мана розвіялась. Жахлива примара, що підкрадалася все ближче, ладна чимдуж накинутись, навалитись, витрусити з нього душу, миттю зникла без сліду.

Розгублений і спустошений, Дуглас упав навколішки. Він бачив, як його пальці занурились у зелену сутінь, а тоді виринули звідти, забарвлені в такий колір, ніби він у якийсь спосіб розітнув ліс ножем і застромив руку у відкриту рану.

— Хлопці, час підживитися!

З відрами, вже до половини повними брусниць і суниць, серед гудіння бджіл, що злетілися

слідом, — а це ж бо, сказав батько, не що інше, як затаєний спів навколишнього світу, — вони сиділи на замшлій колоді, жували бутерброди й намагалися дочути в лісовій тиші те, що чув батько. Дуглас відчував на собі батьків усміхнений погляд. Ось батько хотів був щось сказати, але передумав і, відкусивши ще шматок бутерброда, на хвилю замислився.

— Бутерброд у лісі — зовсім інша річ. Інакше смакує, ніж удома, ви помітили? Наче його чимось присмачили. Пахне м'ятою і живицею. Чудово збуджує апетит.

Дуглас перестав жувати й поторкав язиком хліб і підсмажену шинку. Та ні... бутерброд як бутерброд.

Том, і далі жує, кивнув головою.

— Я зрозумів, про що ти кажеш, тату.

«Це вже майже сталося, — думав Дуглас. — Хоч би що воно там таке, але ж величезне, ой яке величезне! Щось його сполохало. А де ж воно тепер? Мабуть, за отим кущем!.. Ні, десь позад мене!.. Та ні, воно тут... отут, зовсім поруч...»

Він нишком потер під грудьми.

«Треба тільки почекати, і воно повернеться. Воно не зробить мені боляче, я знаю, не для того воно тут. А що ж тоді воно зробить? Що? Що?..»

— А ви знаєте, скільки разів ми грали в бейсбол цього року, і минулого, і позаминулого? — раптом ні з сього ні з того спитав Том.

Дуглас дивився, як швидко ворухнуться його губи.

Рей Бредбері

ПРОЩАВАЙ, ЛІТО

*З любов'ю, Джонові Гаффу, живому по баг-
тьох роках після «Кульбабового вина»*

МАЙЖЕ БИТВА НА АНТАЙТЕМІ¹

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Дні, здавалося, наповнив подих, який потамувала вся земля, завмерши в очікуванні. Буває, що літо відмовляється закінчуватись.

Варто лише торкнутися квіток, розсипаних уздовж дороги, й пролетиться злива осінньої іржі. Кожна стежина виглядає так, ніби нею проїхав напівзруйнований цирк, з кожним обертом колеса розсипаючись на шматки старезного заліза. Усе вкривала іржа, розіслана під деревами, на берегах річки та вздовж колії, якою колись ходив локомотив, а тепер — пішов у небуття. Поодинокі квіти та залізничні рейки тліли на самісінькій межі осені.

— Поглянь, Дуг, — сказав Дідусь, коли вони поверталися до міста з ферми. Позаду них у кузові лежали шість щойно зірваних з грядки гарбузів.

¹ Битва на Антайтемі — битва під час громадянської війни у США між північними та південними штатами, відбулась 17 вересня 1862 року біля струмка Антайтем і вважається найкровопролитнішою одноденною битвою за всю історію США.

— Бачиш ті квіти?

— Так, сер.

— Прощавай-літо¹, Дуг. Так вони називаються. Відчуваєш, яке повітря? Серпень повернувся. Прощавай, літо.

— Оце так, — сказав Дуг, — яка сумна назва.



Бабуся увійшла до буфетної і відчула порив західного вітру. Опара у мисці піднялась, як велетенська голова інопланетянина, що виросла на врожаї минулих літ. Старенька зняла муслінову хустку й торкнулася гори тіста. Такою була земля на світанку часів, поки на неї не ступив Адам. Таким був світанок, коли Єва взяла шлюб із незнайомцем у райському саду.

Бабуся визирнула з вікна на сонячне світло, що розлилося подвір'ям, наповнило золотом яблуні, й повторила ті ж слова:

— Прощавай, літо. Ось і жовтень. А за вікном 82 градуси². Літня пора не хоче йти. Собаки розляглися в тіні дерев. Листя зеленіє. Тіло хотіло би заплакати, а натомість сміється. Дуг, сходи-но на горище і випусти ту божевільну стару бабу з її сховку.

— Хіба у нас на горищі живе якась божевільна баба? — здивувався Дуг.

¹ Квітка родини айстрових, поширена переважно на території Америки.

² Температура вказана за Фаренгейтом, що дорівнює 27, 8 градусів за Цельсієм.

— Ні, але дуже на це схоже.

Хмари пропливли над лужком. А коли знову вийшло сонце, Бабуся у буфетній майже пошепки промовила: *Прощавай, літо.*

Дуглас підійшов і став поруч із Дідусем на веранді — може, той поділиться з ним своїм гострим зором, здатністю бачити аж ген за пагорбами, слізьми, що наворачуються на очі, щастям минулих днів. Та довелось удовольнитися духом люлькового тютюну й ароматом одеколону «Тигр». У грудях хлопця немов крутилася дзиґа — то вона ясніла, то темніла, то виповнювала сміхом рот, то наворачувала на очі солону вологу.

Він дивився на озерце трави перед будинком, на якому не лишилося жодної кульбаби, на крони дерев, що взялись іржею, а вітер з далекого сходу вже доносив дух єгипетської пустелі.

— Піду з'їм пончик і трохи подрімаю, — сказав Дуг.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Прикрашений вусиками з цукрової пудри, Дуг лежав у власному ліжку в своєму будинку і ще міркував, чи поринути йому в сон, а тим часом сон уже підкрався до нього ззаду, пробрався в голову, ніжно сповив його темрявою.

Десь віддалік оркестр загравав якусь дивну повільну мелодію, глухо звучали мідні труби й барабани.

Дуг прислухався.

Здавалося, що далекий оркестр вийшов з печери на ясне осоння. Десь пурхнула з віт і зазвучала флейтами-пікколо¹ зграйка сполоханих дроздів.

— Парад! — прошепотів Дуг. Він зіскочив із ліжка, струшуючи з себе залишки сну та цукрової пудри.

Музика ставала гучнішою, повільнішою, глибшою, ніби величезна грозова хмара, повна блискавиць, що нависла над дахами будинків.

Дуглас обережно визирнув у вікно.

На лужку перед будинком стояв із тромбоном у руках Чарлі Вудман — його найкращий шкільний товариш, задер догори сурму Білл Арно — Дугласів щирий приятель, і навіть перукар містер Вінескі був там, обвитий, наче удавом, величезною трубою, і... постривай-но!

Дуг відвернувся від вікна й оббіг увесь будинок. Він вийшов на веранду.

Там, серед музикантів, стояли Дідусь із валторною, Бабуся з бубном і його братик Том із дитячою дудочкою.

Звідусіль лунав веселий гамір, сміх.

— Гей, — крикнув Дуг, — а що воно за день сьогодні?

— Що за день? — перепитала Бабуся. — Твій день, Дугласе.

¹ Флейта-пікколо (іноді просто пікколо, або мала флейта) — дерев'яний духовий музичний інструмент, різновид попереочної флейти, найвищий за звучанням інструмент серед духових.

— Увечері буде феєрверк. Прогулянковий катер вже чекає!

— Ми їдемо на пікнік?

— Радше, вирушаємо у подорож, — містер Вінескі, перукар, глибше насунув на голову солом'яного капелюха кольору кукурудзяних пластівців. — Ось послухай!

Від озера долинув тужливий гудок пароплава.

— Кроком руш!

Бабуся вдарила в бубон, Том заграв на дудці, й пістрява юрба потягла Дуга за собою вулицями міста, а всю дорогу їх супроводжувала згряя собак, заливаючись гавкотом.

У центрі міста хтось видерся на дах міського готелю і скинув донизу розірвану на дрібні шматочки телефонну книгу. Та поки те конфеті опустилося на бруківку, процесія вже проминула вулицю.

На озері туман стелився над водою.

Десь далеко чути було жалобне виття протитуманного ріжка.

Із туману вплив сніжно-білий пароплав і причалив до пірса.

Дуг не зводив очей із пароплава. — «Чому на ньому немає назви?»

Та пароплав пронизливо загудів, юрба знову рушила й потягла Дугласа до сходень.

— Ти перший, Дугласе!

І оркестр, піднісши догори тонну міді й десять фунтів¹ дзвонів, заграв святкову пісню «Бо він

¹ Міра ваги, 1 фунт = 0,45 кілограмів.

чудовий друг». Юрба винесла Дугласа на палубу, а потім швидко відхлинула назад на пірс.

Бам-м!

Сходні забрали.

Люди, що лишилися на березі, були вільними. А от він потрапив у пастку посеред води.

Пароплав швидко віддалявся від пірса. Оркестр заграє «Колумбіє, перлино океану».

— Бувай, Дугласе, — кричали міські бібліотекарі.

— Прощавай, — шепотіли усі.

На палубі Дуглас помітив плетені кошики з їжею, приготовані для пікніка, й мимоволі згадав, як одного разу бачив у музеї єгипетську гробницю, а навколо невеликого, видовбаного із колоди човна були розставлені всілякі забавки та кошики з геть висхлою від часу їжею. Цей спогад порохом спалахнув перед його очима.

— Прощавай, Дуг, прощавай..., — махали йому вслід хустинками жінки, а чоловіки підняли вгору солом'яні капелюхи.

І ось пароплав відплив далеко у холодні води, його огорнув туман, й оркестр розчинився удаліні.

— Щасливої подорожі, хлопче.

Раптом Дуглас збагнув: обшукай хоч увесь корабель, не знайдеш ні капітана, ні команди, лише десь під палубою гудуть величезні машини.

Напівсвідомо він відчув, що коли провести рукою по борту, можна намацати там виписану свіжою фарбою назву.

ПРОЩАВАЙ, ЛІТО

— Дуг..., — долинав голос. — Ох, бувай... Ох, прощавай...

А потім пірс спорожнів. Процесія зникла, востаннє загудів пароплав, розбивши Дугласові серце, і його скалки бризнули сльозами з очей, він гірко заридав, вимовляючи імена всіх, кого любив і хто залишився на березі.

— Бабусю, Дідусю, Томе, *допоможіть!*

Дуг упав з ліжка. Його кидало то в жар, то холод, щоками котилися сльози.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Дуг перестав плакати.

Він устав та підійшов до дзеркала подивитись, як виглядає печаль, і побачив її — вона всоталась у його лице. Він простяг руку й торкнувся обличчя за склом, воно було холодним на дотик.

Аромат печеного хліба із сусіднього будинку, як завжди, наповнив надвечір'я. Дуглас пробіг садом, забіг до кухні, де бабуся саме витягала з курки чудернацькі тельбухи, а тоді зупинився біля вікна подивитись, як Том видерся на вершечок своєї улюбленої яблуні, щоб дотягнутись аж до небокраю.

Хтось стояв на веранді, покурюючи улюблену люльку.

— Дідусю, ти *тут!* Добре, як же добре! І будинок тут. І місто тут!

— Та схоже, що й *ти*, хлопче, тут.

— Так, справді тут.